Z B I O R

Wiadomości Tygodniowych.

W Krakowie

Num: 2.

Dnia 9. Maia R. P. 1784.

KROTKIE OPISANIE

Polityczno Literackich Dziciow ktore zaszły w Roku przeszłym w całey Europie.

Rok 1783. mogł, się nazwać Rokiem traktowania a przez to Oycem Rewolucyi, które częścią iuż się przytrafiły, częścią w tym bieżącym Roku wyniść maią na iawny widok. W Ameryce połnocney Kraie tak wielkie, iak iest Europa y w nich połtrzecia milliona ludzi, nie tylko od Potencyi postronnych

ale też od właſnegoż Rządcy ſwoiego przeſzłego za wolne i niedependuiące uznane były. W Europie zaś przez ociągaiące ſię umawiania, los Państw Tureckich był ieſzcze zatrzymany. Tym czaſem gdy iuż przy zawartym pokoiu woienne rozruchy w zachodney Europie uſtały zaczęły ſię z nową uśilnością y niezwyczayną wielkością w Wſchodniey. Owe po wſzyſtkich Dworach w Europie roztrząsanie y dotąd ieſzcze niepokończone negocyacye, punkt czasu teraźnieyſzego czynią podobny owemu w R. 1725. Y każą rownie ſpodziewać ſię odmiany aż dotąd trwaiącego, á całego politycznego Syſtematu w Europie.

Zaraz w pierwſzym Mieſiącu d. 20 Stycznia, zawarty był pokoy w Werſalu między Anglią Francyą Hiſzpanią y Ameryką. Hollandya od tego pokoiu była wyłączona y tylko z nią uczynione było Armiſtytium,.

Roztrząſania około zupełnego traktatu pokoiu między wzwyż wzmiankowanemi mocarſtwami trwały całe trzy części Roku, d. 2. Września podpiſane

były

były przeliminarne czyli przedugodne między Hollandyą y Anglią á d. 3. tegoż M. finalny traktat między Anglią Francyą Hiszpanią y Ameryką.

Przeciąg długi w traktowaniu y układaniu pokoiu sprawiły częścią odległość Ameryki połnocney, częścią trudności inne, mianowicie nowe handlowne traktaty, ktore chciano założyć, postaremuż one przyszły do skutku, ale odłożone y zachowane są przyszłym nowym roztrząsaniom, á tylko upatrywano ze wszystkich stron naypierwey, aby zaspokoić owę wielką Rewolucyą, ktorą ow ieszcze nie założony nowy bieg chandlu y żeglugi dopiero powoli ma uskutecznić.

Przyczyną ktora przyśpieszyła ugodę pokoiu w Paryżu, było inne ieszcze R przyszłego powstałe traktowanie w Konstantynopolu. Austrya y Rossya do zawarcia pokoiu, ofiarowały swoie pośrzednictwo Dworowi Wersalskiemu. Ten zatym pośpieszył z przedugodnemi, á przyiął ofiarowane pośrzednictwo do finalnych Traktatow. Ale natychmiast uczynił coś podobnego, ofiaruiąc wzaiemne swoie pośrzednictwo obydwom

Cesarskiemu y Moskiewskiemu Dworowi pomiędzy ich czynnościami w Konstantynopolu. Anglia uczyniła toż samo á przeto naypierwsze Dwory w Europie przy takowych o Państwa Tureckie okolicznościach, miały też swoy w tym Interess. Tym czasem rzuciła Francya swoię uwagę y czuyność ná wszystkie strony, żeby wszystkie rzeczy z Tureckiemi okolicznościami oraz uwikłać. Ale większa część Dworow odpowiedziała tym zamysłom z polityką, y ieszcze dotąd żaden alians zaiste nie iest zawarty, lubo o nim tak często wspominały Journaliści. Dotąd ieszcze Gabinety Krolow są bez żadney ostateczney determinacyi.

Dotąd ieszcze wszystko zawisło od oczekiwanych y upatrzonych okoliczności. Cożkolwiek bądź, wielka moc zatargow w rozmaitych Państwach y ułożeń w upłynionym R. przeszłym dały się widzieć.

Pożądanie W. Brytanii żeby finalny pokoy z Hollandyą w Londynie albo w Hadze, á nie w Paryżu był zawarty, wzbranianie się tego, z strony Hollandyi.

Gra-

Graniczne zatargi teyże RP. z Auſtryą poniechęcenia między Krolem Pruſkim y Miaſtem Gdańſkiem, roſterki między Auſtryą y Kapitułą Paſsawſką. Poroźnienie miedzy Ceſarzem y P ułem VI Papieżem tego względem utrzymania powagi y władzy w rzeczach Kościoła. Uwiadomienie y przyznanie Falć Bawarſkiey Sukceſsyi, po śmierci teraźnieyſzego Xiążęcia Elektora przypadkowe ſpadanie dziedzictwa w Państwach Auſtryackich. przyſzłe kiedyś obranie Krola Rzymſkiego, zamierzenia Hiſzpańſkie, z innemi zprzymierzonemi mocarſtwy, żeby Affrykańſkie RPoſpolitę, Algier, Tunis y Trypoli do zupełnego poprzeſtania morſkich drapieſtw przymuſić Zamyſł Króla Francuſkiego żeby na morzu dobrze uzbro oną neutralność utrzymać, ieżeliby ſię otworzyła iaka woyna z Turkiem. Zamyſły tego y innych Dworow względem nowych ſprzymierzeń owe tym końcem potaiemnie knuiące ſię negocyacye, owe iuż daleko zmierzaiące ułożenia pewnego Aliansu między Francyą y Hollandyą zamyſły, pewnych mocarſtw względem nowych oſad na Srodziemnym morzu y archypelagu, czego iuż początek uczyniła Francya doſtawſzy w ſwoią moc Kandyą y Moreą.

Te wſzyſtkie y niektore ieſzcze ſkrytſze zamyſły y traktowania ſprawuią ową wielką ſprawę w Konſtantynopolu, oraz iedno zawikłanie takie, które nieuchronnie z politycznemi Rewolucyami, ieſzcze w tym R. ieżeli nie wcale koniec weźmie, przynaymniey wiele odkryie. Są to w powſzechności wynalazki Roku przeſzłego y podług teraźnieyſzego Syſtematu Europy polityczny maią związek między ſobą y naywaźnieyſze naſtępowania za ſobą.

Woienne Kroki, właściwym rozumieniu, w R. przeſzłym uczyniły tylko Wſchodnia Indya, Krim y Algier, była o nich doſtateczna wzmianka w Pamiętniku y Cudzoziemſkich Journalikach: Ważność z Moſkwą związanego Krymu, y poddanie pod Roſsyiſkie berło Georgii, są Czytelnikom rownię z przeſzłego nietayne. Procz tego nie zaſzły żadne wielkie odmiany w dzierżeniu Państw. Independencya Ameryki połnocney naſtąpiła pierw niżeli pokoy Hiſzpania przez obydwie Florydy y Wyſpę Minorkę á Francya przez Wyſpę Tabago, powiękſzyły ſobie z Dzierżawy.

Daleko

Daleko większe y przykrzeysze: zakończona woyna sprawiła skutki w podatkach woiuiących między sobą mocarstw. Francyą iak iawnie wyrachowano na poparcie tey woyny 750 millionow Liwrow t. i około 200 millionow talarow zaciągnęła nowego długu, á to dla Independencyi iednego Państwa, od ktorego dotąd ieszcze nie odbiera żadney rzeczywistey korzyści dla siebie, y z cięszkością ieżeli się zna dobrze Amerykę Połnocną (na potym mieć będzie.

Jak wielki niedostatek pieniędzy y kredytu był w Francyi, dało się widzieć z tego, że owe dla Interessantow tak pomyślne zaciągnienie 200 millionow liwrow nie przyszło do skutku, y Krol połowę tylko z tego otrzymał, á względem drugiey połowy, nowe zaciągnienie na ten Rok pod daleko pomyślnieyszą umową uczynił.

W iakim zamięszaniu Obywatele Państwa y chandel się znayduie dotąd, poznać to z rozlicznych Bakrotow, ktorzy razem więcey 100 millionow Liwrow wynoszą. Bank Paryski w upłynio-

nionym Roku popadł w takie zawieruſzenie koſztow, że mu Król przynaglonym był pozwolić Moratorium a powſzechności przykazać, aby iego bilety zamiaſt pieniędzy do nieiakiego przeciągu czasu brano.

Dochody Skarbowe w Anglii y w Hollandyi popadły w podobneż zamięſzanie y niedoſtarczanie, z tą iednak roznicą, że w tych obydwoch Państwach ſamiż Obywatele, więcey pieniędzy maią y bogactw, niż we Francyi.

Widziano cisnących ſię do nowych pożyczkow w Anglii, y czyniących Miniſterium tamecznemu oſtrze wyrzuty; iakoby ſwoich tylko przyiacioł przypuſzczało do pożyczania, a że wielu innych, ktorzy choćby chętnie byli chcieli pożyczyć pieniędzy ſwoich, nie mogli poſtaremu przyiść do tego. Ieſt to zaiſte daleko inſzy ſtan, niż w Francyi.

Z tym wſzyſtkim y Wielka Brytania ieſt tak dalece długami obarczona, że na ſpłacenie onych, ledwie podwoione dochody Państwa wyſtarczyłyby, ale y nadewſzyſtko niedoſtatek pieniędzy że

tak

tak ſię w R. przeſzłym po wſzyſtkim Europy Państwach powiękſzył, wiele przyczyn ſprawiły.

Owe tak długo oczekiwane Skarby Hiſzpańſkie, z Ameryki nie doſzły. Owe dwie naybogatſze Kompanie handlowne, Angielſka y Hollenderſka Wſchodniey Indyi wpadły w zamięſzanie od długow y bez pomocy ſwych Państw, nie mogą ſię utrzymać.

Woyny przeſzłey było w całey Europie więcey kredytu niż pieniędzy, to ieſt więcey papieru, niż brzmiącego kruſzczu. Kiedy więc Pan niedoſtarczał do wykupienia tamtego, zaczym zadłużenie musiało rozſzerzyć ſię powſzechnie.

Wywoz złota y srebra do Chin y Inſzych Państw Azyatyckich, także był powiękſzony. Wſzyſtkie tę Kraje prawie teraz posyłaią tam złoto y ſkarby dla prowadzenia iakiego chandlu, lecz ten niektorym tylko użytecznym ſtać ſię może, á całey Europie ſzkodliwym bardzo. Szkodę tę rychło poznamy, ſkoro tylko wſchodnie towary, ná wſzyſtkie Kraje za gotowe przyidą pieniądze, á tych

ą tych brak, żebyśmy tamte, które przecież są celem zbytku, kupowali. Nową Chyną ſtała ſię Ameryka połnocna dla całey Europy. Wſzyſtkie Państwa zaczęły tam obracać wſzyſtkie przemyſły ſwoie chandlowne, a przecież chandel ten z Ameryką wcale nie ieſt użyteczny Europie, bowiem Amerykanie nie maią brzmiącey ſzwaycy, lecz ią otrzymuią iedynie za ſwoie naturalne produkta od Innych Państw które chandluią z niemi.

Potrzebuią oni wprawdzie dotąd ieſzcze, rękodzielnych towarow, y w tym zamyśle chandel z niemi mogłby ſtać ſię użytecznym dla nas, lecz ta korzyść, y użyteczność niedługo trwać będzie, y Ameryka połnocna Europeyſkim chandlem wzbogaci ſię.

W R. przeſzłym woyna toczona nie mogła doſtarczyć pieniędzy między ludźmi. Gdy tym czaſem z drugiey ſtrony zbierali y zgromadzali Ceſarz, Król Pruſki y inni niektórzy Xiążęta, co raz większe ſkarby, przez co ſchowane zoſtały, y od zwyczayney Cyrkulacyi [illegible]. Gdyby miała naſtąpić woyna w takim Kraiu a przytym nie

trwa-

trwała tylko długo, tedy kwota znaczna pieniędzy biegących pomnoży się zaiste, tedy milliony złota y srebra więcey okażą się y bogactwą rozprzestrzenią.

Reszta na potym.

Kontynuacya Zagadnienia z przeszłych Wiadomości.

Ciekawość zarowno, á podobno bardziey ieszcze do niey należy. Chcemy wszystko zrozumieć, wszystko poiąć. Co iest nowego, rzadkiego, nadzwyczaynego, szczegolnego, tę chuc znania, i roztrząsania, tak złego iak dobrego. Im więcey w czym iest taiemnicy, ciemności, tym bardziey usiłuiemy dociec i zgruntować. I nie też to niebespieczna ciekawość, która uwodzi zawsze tyle ludzi, rozsądnych poniekąd, że slepó idą i pną się, przeciw wszelkiey roztropności i rozumowi, w niektórych nowych zasadach swoich, ostrych, i nader subtelnych, bez poznania ani ich fundamentu, ani skutku? Co ich do tego pociąga, iest to namiętność, znać to, co się ukrywa pod sekretem nieprzeniknionym, i który

i który nie odkrywa ſię, żeby nie miał być oraz złączony z tym wſzyſtkim, co ieſt nayintereſsownieyſzego. Lecz coż ſię nie traci w takowym poſtępowaniu zuchwałym! Straſzne ſzaleńſtwo tey ciekawey ſkłonności, ku nowości, nadzwyczayności, i ſzczegolności!

Zmyślność, należy także do tego po części, á nowość ſłuży iey do lepſzego okazania iey podłych ſłodyczy. Też ſame roſkoſzy, choćby były naywiękſze, prętko nie smakuią, i nieſmak za ſobą ſprowadzaią, ieź li nie będą okraſzone, iakąś wymyślnością nowości, która ich ſłodycz powiękſza. Możnaby ſzczerze mowić, iak niegdy Zydzi; iakże, i zawſze manna? i nic innego, tylko manna! Kilka razy na toż ſamo patrząc widowiſko, trzebaż długiego czasu, aby ſię nie uprzykrzyło? tęſkniemy w nim, nudziemy, á na reſzcie porzucamy, nowe ſię ukazuie; choćby nie było pięknieyſze od pierwſzego, wſzyſcy ſię iednak ubiegaią, czemu? bo nowe. Toż ſamo w proporcyi możaa mowić o wſzyſtkich chętkach roſkoſzy; nie przywięzuiemy ſię, tylko tyle, ile są rożnemi, odmiennemi, które po ſobie naſtępuią, i przeplataią,

płataią, ktore przynaymniey iakąś poſtać maią nowości, iak ſię trafia, kiedy ſię powracaią po upłynieniu czaſu nieiakiego.

Nowość wpływa także w interes, czaſem ſłuży mu według ſwey woli, częściey bawi go prożnemi nadzieiami. Nowe wynalazki użyteczne lub miłe, są dla niektorych bogatemi zrzodłami, w których do woli ſwoiey czerpaią. drudzy wysilaią ſię przez zazdrość, aby tego dokaz ć, i niſzczą ſię. Co za bogactwa niezmierne nie ſprowadziło nowego świata odkrycie? Jeſzcze ſię tam ludzie ubiegaią, przelamuią wſzelkie przeſzkody, aby w tym nowe przydać powiękſzenie; wyſtawuią ſobie że będą zawſze żarowno zyſkuiącemi. Interes przenosi, á nowość zachęca; ale potrzeba, aby iedno drugiemu zawſze wiernie ſprzyiało. Pod blaſkiem fałſzywym, pod pobudką, i przynętą łudzącą, nowość igra ſobie z interesem, obiecuie wiele, á nic nie daie.

Ziawił ſię nowy człowiek. Będzie bez wątpienia, albo filut dowcipny, ktory powierzchownością i ſtatkiem omamiaiącym, miną śmiałą, i wmawiaiącą, złotouſtym ięzykiem daie poznać, że poſiada

ſztu-

ſztukę znalezienia ſkarbow, ktore w łonie ſwoim ziemia ukrywa, á który ofiaruie komu ſię podobać będzie, przyłożyć ſtaranności ſwoich, aby ie odkrył; iuż to bedzie ſzarletan, który ſię chełpi być naybiegleyſzym nad wſzyſtkich świata Doktorow, i poprzyſięga ci, że ma rzatki ſekret leczenia chorob nieuleczonych. Słuchaią ich ludzie, ciſną ſię hurmem, zaczynaią, iak tego, tak owego, dobrze przyimować, á nawet i dobrze opłacać. Dotrzymaią że ſłowa? w lada dzień, znikaią, á nie zoſtawuią tylko wſtyd, i gniew, że ſię dali oſzukać: ſzczęśliwi ieżeli ieſzcze na tym tylko ſkończy ſię. A nie tylko głupie poſpoliſtwo w podobney mierze daie ſię uwodzić, ale widzieć można, i ludzi oświeconych, dobrego zdania, którzy ſię rowno oſzukać z innemi dozwalaią, nowość, dziw, nadzwyczayność, pociąga ich do tego, i dozwala wpadać w ſidła, ktore te filuci ſprwni zaſtawią. Nowość ſłuży za ponętę intereſsowi.

Sprzyia także ona wſzyſtkim namiętnościom nayzwodnieyſzym, podchlebia im, podnieca, ognia, i żywości większey dodaie. Człowiek widzi w niey

podo-

podobieńſtwo ſzczęśliwości, á iako poſpolicie unośi ſię ku uſzczęśliwieniu, wynika ztąd iego nieprzełamana ſkłonność do nowości i nadzwyczaynośći.

Jeżeli człowiek doczekać ſię nie może, aby nowość przyczyniała ſię, do uczyniena go ſzczęśliwym , iego ſzczegolnym namiętnościom podchlebuiąc; przynaymniey ſpodziewa ſię, znaleść w niey coby iego tęſknotę, i czas nudny łagodziło. To ieſt, co poſpolicie trafiać ſię zwykło oſobom bezczynnym, ktore nic nie robią, i ktore ſię żadną pożyteczną rzeczą nie zabawiaią. Nie maſz, iak one, ktore były chciwſzemi wſzelkich nowin, lub przywiązańſzemi do czytania romanſow, i dzieł teatru, w ktorych igraſzki imaginacyi, doſtarczaią zawſze nowości, ſzczegolności, i dziwu. Widzieć ich uczęſzczaiących, na widoki, á lada' kuglarz z niektoremi nowemi swey ſzybkosci, i z winności, ſztukami, mile ich zabawi. Jeżeli to, nie ieſt dla nich uſzczęsliwieniem, ieſt przynaymniey czasu roztargnieniem, i rozrywką, ieſt to rozerwaniem tęſknoty, ktoraby dla nich była nieznośną. Potrzebaż więcey do kochania z przywiązaniem nowości zaba-

bawnych, i zdolnych rozerwać rozum sobie samemu ciężki, gdyby się w środku siebie samego zasklepił?

Nie można nigdy, choć na czas krotki źrzodła tey żądzy nowości, uważyć, aby nie można zaraz odkryć, skutki, które są pospolicie nader szkodliwe. Jako pobudza silnie część większą namiętności, unosi ich przeto, do zbytku; rozciąga się nadewszystko, bez rożnicy; nie zważa iuż więcey na świętość i świeckość. przywięzuie się do materyi naypoważnieyszych, naywyższych, do tych, ktoreby powinny uspokoić niestatek i płochość rozum ludzkiego. Obraca w zawiłość, prawdy naypewnieysze, naynieżawodnieysze. Wznosi się zuchwale aż do łona Bostwa; i usiłuie taiemnice roztrząsać:

Tenci to smak nowości, spłodził ową mnogość mniemań, względem taiemnic, i moralności, owe zasady według mody religii, owe omamienia fanatyzmu które w tych czasach tyle szkody przynoszą.

Reszta na potym.